

FRAMGÅNG GER FRAMGÅNG FÖR SVERIGEDEMOKRATERNA?

MARIE DEMKER & MARIA OSKARSON

För ett nytt parti är mobiliseringen av egna väljare en kärnfråga. Även om nyhetens behag kan skapa intresse och engagemang för partiet under en tid är det förmågan att mobilisera människor som faktiskt går och röstar på partiet i olika val, helst också återkommande röstar på partiet, som är avgörande för överlevnaden. För ett nytt parti i en etablerad demokrati är denna process normalt sett svår eftersom väljarna i allmänhet redan är mobiliserade och har ett ”bästa parti” eller ett par stycken som man väljer mellan (Oscarsson 1998). Under senare decennier har emellertid de svenska väljarna blivit allt rörligare och nya partier har därmed fått större möjligheter att mobilisera väljare för sin egen sak. Troheten mot partier och identifikationen med partier har sjunkit drastiskt sedan 1970-talet (Holmberg och Oscarsson 2011).

I Sverige har vi under de senaste 25 åren sett fyra nya partier ta plats i Riksdagen: Ny Demokrati, Kristen Demokratisk Samling (numera Kristdemokraterna), Miljöpartiet De Gröna och i senaste valet Sverigedemokraterna. Sverige har proportionella val, vilket underlättar inträde för nya partier, men samtidigt en relativt sett hög nationell spärr (4 procent), vilket hämmar möjligheterna. För ett helt nytt parti är genombrott på relevant nivå centralt eftersom det ger möjlighet till närvaro i debatten och medieexponering för de egna frågorna. För det parti med nationella aspirationer som förmår använda tillträdet till Riksdagen som ett fönster mot väljarkåren är det steget alltså avgörande för partiets nationella överlevnad. Genombrott i de europeiska valen och därmed säte i Europaparlamentet tycks inte ha gett samma möjlighet till närvaro i debatten eller till medieexponering, här kan man peka på såväl Junilistans som Piratpartiets stora framgångar i Europavalen som inte lett till framgång på den nationella arenan (Blombäck 2011).

Faktorer som påverkar mobiliseringen av väljare för ett nytt parti är – vid sidan om den ökade rörligheten i väljarkåren – *synlighet* och *tydlighet*. Bortsett från att väljarna skall omfatta det politiska budskap som partiet för fram och vara intresserade av valet så är möjligheten för partiet att synligt presentera sitt program och vara tydliga i sina förslag en central del av mobiliseringen (Valen och Narud 2007). För ett parti som inte tidigare haft representation är den politiska möjlighetsstrukturen (*political opportunity structure*) av avgörande betydelse för att mobilisera väljare. Ett missnöje med sakernas tillstånd, en organisation med viss kraft och förmåga att ta de möjligheter till mobilisering som erbjuds t ex i form av nya konflikter, ökad pluralism

eller utträngning av vissa sociala grupper är grunden för en sådan förklaring, som gäller såväl lokalt som centralt. Utgångspunkten är att väljarna omfattar den ideologi på vilken de röstar och att partiets egen förmåga att mobilisera är den avgörande förklaringen till partiets styrka i väljarkåren (van der Brug, Fennema och Tillie 2005, Demker 2012). Förklaringar som tar fasta på valhandlingen som ett rationellt beslut pekar också på kännedom om det ”utbud” av partier som finns som en förklaring till partivalet, inte bara ”efterfrågan” på en viss politik (Erlingsson 2005).

I valet 2010 kom Sverigedemokraterna för första gången in i Sveriges Riksdag, med 5,7 procent av väljarna bakom sig. Genom det omval som genomfördes i Västra Götaland efter det nationella genombrottet och inträdet i Riksdagen för Sverigedemokraterna har vi en unik möjlighet att undersöka på vilket sätt ett nationellt genombrott för ett nytt parti kan påverka mobiliseringen av väljare i kommande val. Hur påverkar det faktum att Sverigedemokraterna fått sitt nationella genombrott mobiliseringen av sverigedemokratiska väljare i ett regionalt omval? Det nationella genombrottet måste översättas eller transformeras till lokalt stöd. Genom vilka mekanismer sker den processen och hur samverkar dessa mekanismer med lokala och/eller generella förutsättningar? Studien kommer att särskilt fokusera förekomst och användning av lokala möjlighetsstrukturer, mot bakgrund av att tidigare forskning betonat vikten av synlighet för budskapet och förekomsten i ett faktiskt utbud av partier att välja på. Vårt bidrag utgörs av att genom ett unikt material (val och omval med åtta månaders mellanrum i samma område) undersöka vilken betydelse varierande möjlighetsstrukturer på lokal nivå har som förklaring till framgång, mot bakgrund av att det nationella genombrottet gav Sverigedemokraterna en ökad synlighet och legitimerade partiet som ett rimligt alternativ för väljarna.

För att undersöka om det nationella genombrottet hade betydelse för mobiliseringen av Sverigedemokratiska väljare i omvalet i Västra Götaland ställer vi två empiriska frågor:

Den första frågan är om det finns någon förändring i mobiliseringen av väljare för Sverigedemokraterna mellan de två valen och i så fall på vilka platser.

Den andra frågan avser alternativa förklaringar, vid sidan av det nationella genombrottet, till Sverigedemokraternas framgång och har delats upp på tre delfrågor: Finns det politiska skillnader som kan förklara mobiliseringen? Finns det socio-ekonomiska skillnader i regionen som kan förklara avseende mobiliseringen? Finns det specifika lokala förutsättningar som kan förklara mobiliseringen?

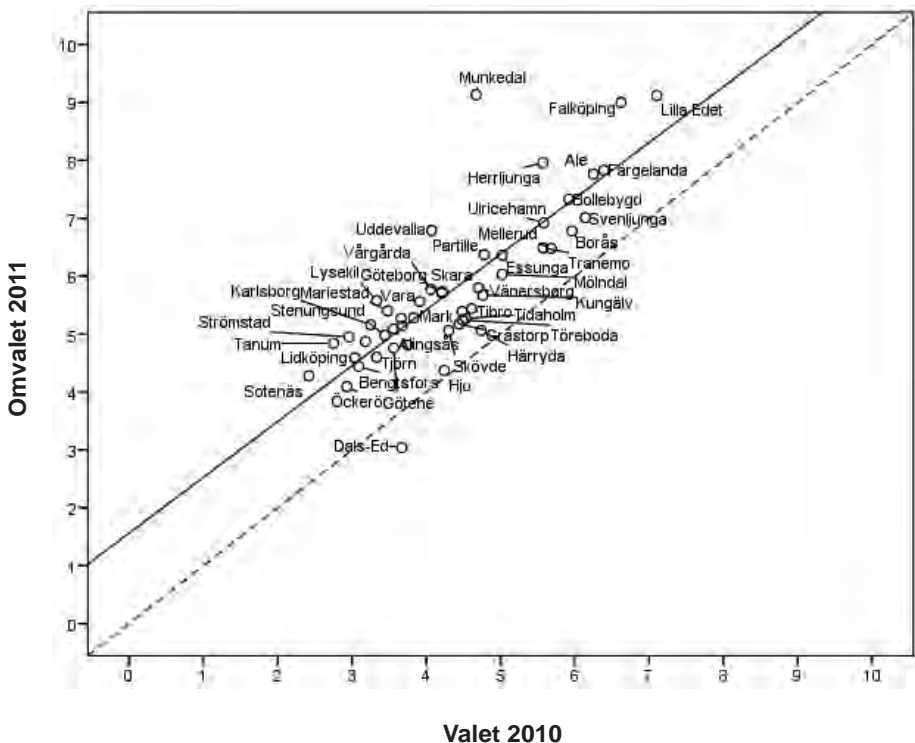
Ökade mobiliseringen av väljare för Sverigedemokraterna i omvalet 2011?

I 2011 års omval den 15 maj fick Sverigedemokraterna 5,8 procent av väljarnas stöd. Det var en ökning från 4,4 procent i det ogiltiga ordinarie regionvalet den 19 september 2010, alltså en framgång på 1,4 procentenheter. Men hur fördelar sig den ökningen i väljarstöd geografiskt i Västra Götalandsregionen? Är det en generell mobilisering över hela regionen eller kan vi se en lokal mobilisering i vissa kommuner?

Analysen baseras på Sverigedemokraternas stöd i valet till regionfullmäktige i de 49 kommunerna i Västra Götaland. Uppgifterna från valet 2010 baseras på det slutgiltiga valresultat som förklarades ogiltigt till följd av de oegentligheter som uppdagades. Uppgifterna för omvalet 2011 avser det slutgiltiga valresultatet. Samtliga valresultat är hämtade från valmyndighetens hemsida www.valmyndigheten.se.

Vilket samband finns det mellan Sverigedemokraternas valresultat 2010 och 2011? Av figur 1 framkommer att överensstämmelse mellan stödet i regionvalet på kommunal nivå är högt, korrelationen är $r=0.82$. Sverigedemokraterna var alltså starka respektive svaga i samma kommuner 2011 som 2010, vilket kan tolkas som ett stabilt röststöd för partiet.

Figur 1 Sverigedemokraternas stöd på kommunnivå i regionvalet 2010 och 2011 (procent)

Om hypotesen att Sverigedemokraternas ökade stöd i omvalet helt och hållet är en följd av det ökade opinionstödet från det nationella genombrottet ska inte ökningen ha att göra med lokala faktorer utan vara jämnt spritt över alla kommuner. Så är emellertid inte riktigt fallet.

Trots att Sverigedemokraterna gick fram i samtliga kommuner (utom Dals-Ed) så varierade framgången betänkligt. I hälften av kommunerna (24 av 49) gick de fram med 1,5 procentenheter (pe) eller mer det vill säga mer än den genomsnittliga ökningen som var 1,4 procentenheter. I nio av dessa kommuner gick de fram med mer än två procentenheter. Tabell 1 redovisa vilka kommuner som hör till respektive kategori.

Tabell 1 Kommuner där Sverigedemokraterna ökade med mer än det genomsnittliga +1,4 procentenheter respektive mer än 2 procentenheter

Kommuner med minskat stöd	Kommuner med 0-1,4 procentenheter ökat stöd	Kommuner med 1,5-1,9 procentenheter ökat stöd	Kommuner med 2,0 procentenheter eller mer i ökat stöd
Dals-Ed	Öckerö Tjörn Essunga Gullspång Bengtstors Svenljunga Götene Tibro Vänersborg Hjo Härryda Färgelanda Lerum Bollebygd Tranemo Mellerud Töreboda Kungälv Trollhättan Borås Ulricehamn Tidaholm Skövde Mölnadal	Partille Stenungsund Orust Sotenäs Ale Essunga Mark Vara Göteborg Vänersborg Alingsås Åmål Mariestad Lidköping Skara	Munkedal Tanum Karlsborg Lilla Edet Herrljunga Lysekil Uddevalla Strömstad Falköping
(1 av 49 kommuner)	(24 av 49 kommuner)	(15 av 49 kommuner)	(9 av 49 kommuner)

Källa: Valmyndigheten. Tabellen baseras på slutresultat 2010 respektive 2011.

Svaret på den första frågan är alltså att mobiliseringen i Västra Götaland-regionen kan knytas till tidigare röstmönster, uppgången sker dock inte jämnt över hela regionen. Och i ett mindre antal kommuner (9 av 49) har Sverigedemokraterna haft särskilt stora framgångar som skulle kunna knytas till lokala eller kommunala faktorer. Hur skall vi förstå det mönstret?

Politiska skillnader som förklaring

En första möjlig förklaring till variation i stöd för Sverigedemokraterna i omvalet är att partiet i vissa kommuner haft ett ”kommunalt genombrott” i samband med valet 2006, och att därför inte det nationella genombrottet 2010 fått samma legitimerande betydelse. En annan faktor som kan tänkas ha betydelse för variationen mellan kommunerna är att valdeltagandet minskade mer i vissa kommuner än i andra. Vi jämför därför Sverigedemokraternas framgångar mellan kommuner där valdeltagandet minskade mer respektive mindre än genomsnittet, respektive mellan kommuner med stora framgångar (+2,0 procentenheter) och övriga kommuner.

Tabell 2 Jämförelse avseende kommunal representation och valdeltagande mellan kommuner med olika grad av framgång för Sverigedemokraterna (antal kommuner)

	Kommuner med mer än 1,5 pe ökat stöd (framgångskommun)	Kommuner med max 1,4 pe ökat stöd	Kommuner med 2,0 pe eller mer i ökat stöd (mobiliseringskommun)	Kommuner med mindre än 2,0 pe ökat stöd
Lokal representation 2010 men inte 2006	13	10	5	19
Lokal representation 2010 och 2006	9	15	4	21
<i>Skillnad</i>	+4	-5	+1	-2
Större tapp i valdeltagande >-40 procentenheter	6	5	2	9
Mindre än 40 procentenheters tapp i valdeltagande	18	20	7	31
<i>Skillnad</i>	-12	-15	-5	-22
<i>Summa antal kommuner</i>	24	25	9	40

Kommentar: Se tabell 1.

”Framgångskommunerna” – där Sverigedemokraterna gick fram mer än genomsnittligt – var framförallt de kommuner där partiet fick lokal representation först efter valet 2010. Däremot är ”mobiliseringskommunerna” (+2,0 pe) jämt fördelade mellan dem med lokal representation redan 2006 eller först efter 2010. Av de nio kommuner där Sverigedemokraterna har ökat med mer än två procent har fyra kommuner tidigare representation av Sverigedemokraterna och fem har det inte. Sammantaget är den tidigare lokala representationen av begränsad betydelse för SD:s framgångar i omvalet 2011.

”Framgångskommunerna” var främst de där valdeltagandet minskade *mindre* än genomsnittligt för hela Västra Götalandsregionen, och detsamma gäller för ”mobiliseringskommunerna”. Sverigedemokraternas framgångar i omvalet 2011 var alltså nära förknippat med mobilisering: Där valdeltagandet minskade allra mest lyckades Sverigedemokraterna sämre än i andra kommuner, medan de tvärtom gick fram mer i kommuner som uppvisade en mer måttlig minskning av valdeltagandet.

Sverigedemokraterna har ökat med mer än två procentenheter i nio kommuner (Lysekil, Munkedal, Strömstad, Tanum, Uddevalla, Falköping, Karlsborg, Herrljunga och Lilla Edet). I bara två av dessa har det varit ett minskat valdeltagande med mer än 40 procent (Lysekil och Munkedal). Av alla tio kommuner som haft mer än 40 procent minskat valdeltagande är det bara två kommuner där Sverigedemokraterna ökat med mer än två procent. Ointresse för valet och minskat valdeltagande kan således inte förklara mobiliseringen av Sverigedemokratiska väljare.

Socio-ekonomiska skillnader som förklaring

Vi ställer också frågan om variationerna i mobiliseringen av Sverigedemokraternas röststöd har samband med socio-ekonomiska förhållanden i de enskilda kommunerna. Med tanke på att kritiken mot invandringspolitik och integrationspolitik är Sverigedemokraternas bärande politiska sakfråga är det rimligt att också undersöka om kommunegenskaper som rör invandring och integrationsfrågor kan förklara mobiliseringen av Sverigedemokraternas väljare i omvalet 2011. I tabell 3 jämför vi därför medelvärden avseende en rad olika indikatorer mellan kommuner med större respektive mindre framgång för Sverigedemokraterna (>+1,4 pe) samt mobiliseringskommunerna (>+2,0 pe) med övriga kommuner.

Överlag är skillnaderna mellan framgångskommuner och övriga kommuner små och begränsade. Framgångskommunerna har dock något lägre arbetslöshet och något högre andel högutbildade än övriga kommuner. Om vi istället jämför mobiliseringskommunerna med övriga kommuner framträder bilden att mobiliseringskommunerna kännetecknas av *lägre arbetslöshet, lägre inkomster, en högre andel utrikesfödda* samt en *lägre andel av utrikes födda i förväruarbetet*. Skillnaderna är emellertid förhållandevis små.

Tabell 3 Uppgifter om arbetslöshet, inkomst, andel högutbildade, andel utrikesfödda och förvärvsgrad bland utrikes födda (median, procent)

	Kommuner med mer än 1,5 pe ökat stöd (framgångskommun)	Kommuner med max 1,4 pe ökat stöd	Kommuner med 2,0 pe eller mer i ökat stöd (mobiliseringskommun)	Kommuner med mindre än 2,0 pe ökat stöd
Medianinkomst (antal basbelopp)	4,86	4,90	4,75	4,92
Andel arbetslösa	9,89	10,71	9,49	10,52
Andel under 1,5 basbelopp	11,19	11,25	11,44	11,16
Andel högutbildade (eftergymnasial utbildning)	24,79	23,80	22,40	24,77
Andel utrikes födda	10,08	9,88	10,40	9,87
Andel av utrikes födda i förvärvsarbete	54,50	53,9	50,69	55,09
Summa antal kommuner	24	25	9	40

Kommentar: Statistik hämtad från SCB:s regiondatabas.

Lokala förutsättningar för ökad mobilisering

För att undersöka de mekanismer som skulle översätta det nationella genombrottet (eller omintetgöra det nationella genombrottet) som mobiliseringsgrund på lokal nivå krävs en mer detaljerad fallstudie av några strategiska utvalda kommuner. I det följande genomförs därför parvisa jämförelser mellan utvalda fall (figur 2). Vi har valt att fokusera på frågan om betydelsen av tidigare representation i relation till resultatet i omvalet 2011 som urvalsgrund. Även om vi på generell nivå inte kan se någon tydlig effekt av tidigare representation (tabell 2) finns det anledning tro att kvaliteten på den lokala representationen skulle kunna förklara skillnader, något som är svårt att komma åt utan fallstudier. Anledningen är att vi utgår från att en lokal närvaro i form av representanter i fullmäktige (en eller flera, nya eller kontinuerliga) gör partiet synligt på ett sådant sätt att det nationella genombrottet blir mindre viktigt för mobilisering. Naturligtvis kan man tänka sig en situation där synligheten är *negativ* för mobiliseringen, men mot bakgrund av litteraturen kring *agenda setting* och *issue ownership* håller vi detta antagande för mindre sannolikt (se t ex Valen och Narud 2007). Givet skillnader i förekomst av tidigare representation ställer vi alltså frågan om de fyra utvalda kommuner skiljer sig åt i något avgörande politiskt eller socio-ekonomiskt avseende som pekar på alternativa förklaringar till mobiliseringen för Sverigedemokraterna i omvalet 2011?

Figur 2 Kommuner för parvisa jämförelser avseende lokala förklaringar till mobilisering

	SD-representant 2006	Ej SD-representant 2006
Mobiliseringskommun 2011	Falköping	Herrljunga
Ej mobiliseringskommun 2011	Töreboda	Dals-Ed

Genom en systematisk jämförelse mellan de olika kommunerna i figur 2 med avseende på tänkbara mobiliseringsfaktorer, inklusive Sverigedemokraternas eget arbete, hoppas vi kunna spåra alternativa förklaringar till mobiliseringen av Sverigedemokratiska väljare i regionen. Därutöver genomför vi en särskild djupanalys av Munkedal, den kommun där Sverigedemokraterna ökade sin väljarandel mer än i någon annan kommun vid omvalet 2011.

Valdeltagandet i hela regionen sjönk kraftigt mellan det ordinarie valet 2010 och omvalet 2011, vilket också innebar att antalet röstande minskade. I alla de fyra kommunerna minskade också antalet röster på Sverigedemokraterna mellan det ordinarie valet 2010 och omvalet 2011, men minst minskade antalet i Herrljunga och Falköping. Dessa två tillhör också de kommuner som vi betraktar som mobiliseringskommuner. Medan antalet röstande minskade med 45 procent från 2010 till 2011 i regionen som helhet sjönk antalet röster på Sverigedemokraterna i mobiliseringskommunerna Herrljunga och Falköping med endast 24 respektive 28 procent. I Töreboda och i Dals-Ed sjönk istället antalet röster på Sverigedemokraterna med 43 respektive 61 procent. De-mobiliseringsgraden hos t ex Socialdemokraterna mellan det ordinarie valet 2010 och omvalet 2011 ligger på ungefär samma nivå som minskningen i valdeltagande i alla de fyra kommunerna.¹ Sverigedemokraterna lyckades alltså undvika en de-mobilisering av väljarkåren i de två kommuner vi betraktar som mobiliseringskommuner.

De politiska partierna satsade inte helhjärtat på en ny valrörelse i Västra Götaland. Fyra partier gav inget extra alls i bidrag för att de lokala partierna skulle kunna genomföra en ny valrörelse, de var Vänsterpartiet, Folkpartiet, Moderaterna och Kristdemokraterna.² Alla partiledare besökte regionen i omgångar, men Sverigedemokraternas ledare Jimmie Åkesson besökte flera av kommunerna på en längre valturné några dagar före själva valet och partiet gjorde också en relativt sett stor satsning på valrörelsen. Sverigedemokraterna satsade mer pengar än övriga mindre partier som Folkpartiet, Kristdemokraterna och Vänsterpartiet.³ Av de nationella partierna satsade Centern och Sverigedemokraterna mest på kampanjen i samband med omvalet – och de ökade också sin andel av väljarna mellan det ordinarie valet

2010 och omvalet 2011. Men ökade gjorde också Socialdemokraterna och Miljöpartiet, det sistnämnda partiet dock marginellt.⁴

Ingen av de fyra kommunerna i figur 2 skiljer ut sig på något distinkt sätt med avseende på socioekonomiska förhållanden eller befolkningsstruktur. Falköping är dock större än övriga med drygt 30 000 invånare, Herrljunga och Töreboda har drygt 9 000 invånare och Dals-Ed endast 4 700 invånare. De två kommuner där Sverigedemokraterna inte rönt mer än genomsnittlig framgång i omvalet 2011 har lägre inkomstnivå, högre arbetslöshet och en lägre andel av invandrarna i förvärsarbete. Andelen med s k utländsk bakgrund (SCB:s mått) är högst i Dals-Ed och lägst i Töreboda, båda kommuner där Sverigedemokraterna inte hade särskild framgång i omvalet 2011. Inte heller i en parvis jämförelse kan vi se några belägg för att befolkningsstruktur eller ekonomiska förhållanden kan förklara framgångar för Sverigedemokraterna i omvalet 2011.⁵

Figur 3 De jämförda kommunernas befolkningsstruktur och socioekonomiska egenskaper

Falköping	Herrljunga
12,3 % arbetslöshet	9,7 % arbetslöshet
4,8 basbelopp	4,8 basbelopp
10,8 % <1,5 basbelopp	12,0 % < 1,5 basbelopp
28 % högutbildade	19 % högutbildade
49,4 % utlandsfödda i förvärsarbete	50,9 % utlandsfödda i förvärsarbete
9 % utlandsfödda	9 % utlandsfödda
Töreboda	Dals-Ed
12,7 % arbetslöshet	11,5 % arbetslöshet
4,4 basbelopp	4,3 basbelopp
13,2 % < 1,5 basbelopp	13,7 % < 1,5 basbelopp
18 % högutbildade	17 % högutbildade
43,3 % utlandsfödda i förvärsarbete	45,8 % utlandsfödda i förvärsarbete
7 % utlandsfödda	13 % utlandsfödda

Kommentar: Uppgifterna kommer från SCB:s befolkningsstatistik, www.scb.se. Arbetslösheten mäts i procent, inkomstnivån i antal basbelopp samt hur stor andel i procent som har en inkomst lägre än 1,5 basbelopp, högutbildade är de med eftergymnasial examen och andelen utlandsfödda i arbetskraften mäts i procent liksom andelen invånare födda i utlandet.

Med tanke på Sverigedemokraternas synnerligen invandringsrestriktiva budskap har vi också valt att undersöka om stora ökningar i antalet asylsökande som tas om hand i kommunen har någon betydelse för Sverigedemokraternas framgångar i omvalet

2011. I de fyra kommuner vi specialstuderat har antalet asylsökande inte förändrats i någon nämndvärd omfattning under 2011, utom i Dals-Ed. I Dals-Ed hade kommunen den 1 januari 2010 15 asylsökande placerade och det antalet dubblerades under året så att 31 asylsökande bodde i Dals-Ed den 1 januari 2011. Dals-Ed är dock en kommun som vare sig haft någon Sverigedemokratisk fullmäktigeledamot efter 2006 eller där Sverigedemokraterna hade någon framgång i omvalet 2011. Inte heller vid en systematisk undersökning av ökningen av antalet asylsökande i kommunen under 2011 kan några samband noteras. I fyra kommuner i Västra Götaland har antalet asylsökande boende under 2011 ökat med mer än 100 procent (Dals-Ed, Munkedal, Tidaholm och Åmål). Endast i Munkedal har Sverigedemokraterna haft lokal framgång i omvalet 2011. Bland de nio kommuner vi kallat Sverigedemokraternas mobiliseringskommuner (mer än två procents ökning sedan 2010) har antalet asylsökande under 2011 minskat eller varit detsamma i sex och ökat i tre (Mariestad, Munkedal och Strömstad).⁶ Inte heller en snabb ökning av asylsökande är något tillräckligt eller nödvändigt villkor för Sverigedemokratiska framgångar.

Politiskt regeras två kommuner av blocköverskridande koalitioner (Falköping och Töreboda) vilka båda därmed hindrat Sverigedemokraterna från att få en vägmästarposition (Jfr Loxbo 2008). Båda dessa kommuner hade representanter från Sverigedemokraterna redan sedan 2006 års val. Dals-Ed och Herrljunga regeras istället av ett borgerligt block under ledning av Centerpartiet. Ingen av dessa kommuner hade någon representant från Sverigedemokraterna mellan 2006 och 2010. Inte heller avseende politisk strategi från övriga partier är det således möjligt att dra några slutsatser om mekanismer för Sverigedemokraternas förmåga att bibehålla sitt röststöd. Blocköverskridande koalitioner tycks inte vara vare sig nödvändiga eller tillräckliga villkor för framgång i omvalet 2011.

I Herrljunga fick Sverigedemokraterna i valet 2010 två platser i fullmäktige men kunde bara besätta den ena då en av kandidaterna inte uppfyllde bosättningsvillkoret. Istället sitter nu en politisk vilde, Lillemor Fritioff, på Sverigedemokraternas ena mandat då någon skrivit hennes namn på en Sverigedemokratisk valsedel. Fritioff representerade tidigare Vänsterpartiet i Herrljungas kommunfullmäktigeförsamling. I Falköping fick Sverigedemokraterna fyra mandat efter valet 2010 (en fördubbling) och en av de invalda Hanna Wigh, är såväl medlem av partistyrelsen som ordförande i Sverigedemokraternas Skaraborgsdistrikt. Ledamöterna i Falköpings fullmäktige var aktiva efter valet 2010 och lade fram åtta motioner i fullmäktige (Quensel och Poohl 2011). Under valrörelsen gjorde också Jimmie Åkesson ett besök i Falköping, den 2 maj 2011. I Töreboda har ledamoten från Sverigedemokraterna inte varit politiskt aktiv vare sig före eller eftervalet 2010, inga motioner finns registrerade (Quensel och Poohl 2011).

I Falköping har representanterna varit synnerligen aktiva under den nya mandatperioden, en av representanterna tillhör också de mer framträdande ledargestalterna i partiet, och partiledaren besökte kommunen före valet. Någon sådan förklaring finns dock inte till de framgångar i Herrljunga som i procent räknat var fullt jäm-

förbara med framgångarna i Falköping. En genomgång av de 15 kommuner där Sverigedemokraterna varit aktiva efter 2010 års val (lagt fram två eller fler motioner) visar inget samband med stora framgångar. Istället har Sverigedemokraterna haft framgång i endast en av de tre kommuner där de invalda varit mest aktiva, nämligen i Falköping.⁷ Jämförelsen av aktivitet ger således inte någon grund för säkra slutsatser om mekanismerna bakom Sverigedemokraternas förmåga att bibehålla sitt väljarstöd. Närvaron av aktiva Sverigedemokratiska representanter i fullmäktige är vare sig ett tillräckligt eller ett nödvändigt villkor för framgång i omvalet 2011.

Vi har nu sökt alternativa förklaringar till framgången för Sverigedemokraterna i omvalet genom att undersöka samband på generell nivå samt genom systematiska parvisa jämförelser av fall. Ingen av de undersökta faktorerna har kunnat ge någon tillfredställande alternativ förklaring till framgången. För att ge möjlighet att få fram lokala mekanismer och förutsättningar knutna till en speciell plats och en avgränsad grupp medborgare har vi därför också valt att genomföra en djupstudie av den kommun där Sverigedemokraterna hade absolut störst succé i omvalet 2011, *Munkedals kommun*. I Munkedal röstade 4,6 procent av väljarna på Sverigedemokraterna i det ogiltiga regionalet 2010 medan andelen ökade till 9,1 i omvalet 2011, alltså i det närmaste en fördubbling av andelen väljare och störst andel Sverigedemokratiska väljare på kommunnivå i hela Västra Götalandsregionen. Sverigedemokraterna i Munkedal hade sedan valet 2006 en plats i kommunfullmäktige men denna har stått tom.⁸ Vid det ordinarie valet 2010 kandiderade Heikki Klaavuniemi och representerar sedan september 2010 Sverigedemokraterna i fullmäktige i Munkedal. I regionvalet 2006 fick Sverigedemokraterna 151 röster i Munkedal, i det ogiltiga regionvalet 2010 hela 278 röster och i omvalet 2011 sjönk det till 257 röster. Här ser vi alltså att Sverigedemokraternas väljare inte de-mobiliserades i samma utsträckning som övriga partiers väljare i Munkedal.

För att undersöka valrörelsen på det lokala planet kontaktade vi ledande kommunpolitiker i Munkedal: kommunstyrelsens ordförande, oppositionsrådet samt kommunfullmäktiges ordförande. Ingen av dem ville svara på tre korta frågor via mejl och trots upprepade försök har vi inte lyckats få någon dialog kring de här frågorna med de lokala politikerna.⁹ Tidningen Bohusläningens lokalkorrespondent uppfattade inte valrörelsen som särskilt händelserik men den innefattade besök av både Vänsterpartiet och Folkpartiets kandidater. Frågorna vid de tillfällena rörde regionala och lokala frågor som barnomsorg, sjukvård och äldreomsorg. Inte heller inträffade någon ovanlig politisk händelse i Munkedal under valrörelsen som kunde givit anledning till mobilisering från partiernas sida.¹⁰

Munkedal skiljer sig inte från våra fyra jämförda kommuner ovan avseende befolkningsstruktur eller socio-ekonomiska egenskaper bortsett från att man har lägre arbetslöshet än alla fyra. En genomgång av rapporteringen rörande Munkedal kring valet i maj 2011 visar att ingen regional fråga var på agendan i tillräckligt stor utsträckning för att få plats i den lokala dagstidningen. Den ende partiledare som besökte Munkedal var Sverigedemokraternas Jimmie Åkesson som höll möte

i den gamla stenhuggarorten Hällevadsholm den 3 maj.¹¹ Dessförinnan hade han besökt Naturbrukslyceet i Dingle och fått en visning där av skolans rektor.¹²

En fråga som diskuterades mycket i Munkedal under perioden mellan det ordinarie valet i september 2010 och omvalet 2011 var kommunens asylmottagning. I oktober 2010 slöt Munkedals kommun ett nytt avtal med migrationsverket om asylmottagning och under vintern anlände grupper asylsökande till en herrgård utanför Munkedals tätort, Åtorp. Först en grupp under vintern och därefter ånyo en grupp under sensvåren. Vi såg ovan att det inte gick att se något samband mellan snabba ökningarna i asylmottagningen och framgångarna för Sverigedemokraterna, men en närmare studie visar att av de tre kommuner som hade en mer 100-procentig ökning under året 2011 (Munkedal, Tidaholm och Dals-Ed) var Munkedal den enda som tog emot en större mängd asylsökande. Under år 2011 genom det nya kontraktet med Migrationsverket ökade antalet asylsökande från 103 till 326 i Munkedal. I Dals-Ed ökade mottagning från 15 till 31 och i Tidaholm från 10 till 31. Det antal flyktingar som redan fått uppehållstillstånd som Munkedal tar emot har dock inte förändrats under den här perioden.

Störst stöd rönt Sverigedemokraterna i omvalet i valdistrikt sex och åtta, Hällevadsholm och Hedekas. I inget av dessa valdistrikt hade andelen Sverigedemokratiska väljare varit högre än normalt i kommunen i valet 2010. I Hedekas har nedläggning av en skola (årskurs 4-9) varit en het fråga under senare tid, och dessförinnan fanns också anmälningar om trakasserier på skolan som fick Skolinspektionen att kräva förbättringar. Sverigedemokraterna har tagit ställning för att skolan skall vara kvar, i strid med majoritetspartierna Socialdemokraterna och Centerpartiet.

Munkedal tillhörde de kommuner där andelen röster på Sverigedemokraterna var större än genomsnittet i det ordinarie riksdagsvalet 2010, men alls inte högst i regionen. Vid riksdagsvalet 2002 var Munkedal emellertid tillsammans med Gullspång de två kommuner i Västra Götalands-regionen med högst andel röstande på Sverigedemokraterna (2,7 procent i Munkedal och 2,4 procent i Gullspång). Vid den tidpunkten hade Sverigedemokraterna endast 1,4 procent av de svenska väljarna bakom sig.

Kan detta tidiga genombrott för Sverigedemokraterna i Munkedal förklaras av en historisk närvaro av national-konservativa eller liknande partier? Statsvetaren David Art har argumenterat för att högerradikala partier lyckas riktigt bra bara om de kan bygga vidare på redan existerande nätverk eller organisationer samt om de möter en tillåtande snarare än en undertryckande politisk omgivning. Art menar att en existerande organisation eller ett nätverk blir en samlingspunkt som kan övervintra de verkligt hängivna supportrarna i hårda tider. Sådana nätverk kan också utgöra de resurser som krävs när den politiska agendan tar upp frågor som ger partiet strategiska möjligheter att mobilisera. En nationalistisk subkultur kan ses som ett nödvändigt villkor för framgång (Art 2006:9-10, jfr också Berggren 2002, Prowe 1994).

Vid kommunalvalet 1938 fick Nationalsocialistiska arbetarepartiet (NSAP) representation i tio kommuner i Sverige och Sveriges Nationella Förbund (SNF) i

15. I dåvarande Svarteborgs landskommun (Hällevadsholm/Dingle) fick SNF två fullmäktigerepresentanter 1938 (Widfeldt 1984:58). De fick fortsatt förtroende även vid kommunvalet 1942, något som inträffade i endast fem landskommuner i hela landet. SNF var en högerradikal, nationalistisk och anti-judisk organisation som bildats redan 1915, då som en ungdomsorganisation för Allmänna Valmansföreningen. År 1934 bröt organisationen helt banden med den parlamentariska högern och gjorde gemensam sak med bl a Per Engdahls nysvenska rörelse. Genom brytningen fick man dock tre riksdagsmän som följde rörelsen hellre än moderpartiet, dessa omvaldes dock inte i riksdagsvalet 1936. SNF hade en mer demokratisk ledning än övriga svenska högerextrema partier, och betecknas snarast som fascistiskt i traditionell mening (Widfeldt 1984:19-20).

I Munkedal har det troligen funnits en gynnsam struktur för att partiet efter Sverigedemokraternas nationella genombrott skulle kunna bibehålla sitt stöd genom att a) kommunens asylmottagande ökat kraftigt under perioden mellan det nationella valet och omvalet, b) Sverigedemokraterna mobiliserar under perioden till försvar för en nedläggningshotad landsortsskola samt c) det finns historiskt ett stöd för nationalistiska och nationalkonservativa partier i de delar av kommunen där stödet för Sverigedemokraterna var störst. De lokala mekanismerna i Munkedal kan således beskrivas som en mix av 1) en tydlig lokal illustration till det rimliga i partiets politik (ökad asylmottagning), och 2) en lokal fråga som pekar på etablerade politikers ovilja att ta hänsyn till den ”enskilde” som ger partiet både möjlighet att mobilisera på sin egen politik men också 3) en historiskt lägre tröskel för nationalistiska och högerradikala partier.

Avslutande reflektioner: Det nationella genombrottets betydelse för ett nytt partis mobilisering

Vår undersökning har gett vid handen att Sverigedemokraternas nationella genombrott kom att omsättas i en *minskad de-mobilisering* i omvalet 2011. Sverigedemokraternas framgång i omvalet 2011 kan inte förklaras av vare sig politiska eller socio-ekonomiska faktorer. Istället framstår den s k politiska möjlighetsstrukturen som avgörande (Van der Brug, Fennema, Tillie 2005). Resultaten pekar på att för ett nytt parti är de lokala företrädarnas möjlighet att samverka med de lokala förutsättningarna den mekanism som omsätter allmän nationell framgång till särskild lokal framgång. Genom Sverigedemokraternas inträde i den svenska Riksdagen i september 2010 fick partiets väljare en ökad tilltro till både valhandlingen och det egna partiet. Partiets blotta närvaro på riksplånet utgjorde en legitimering av partiets företrädare också på lokal nivå, den s k utbudssidan stärktes alltså (Erlingsson 2005). I några kommuner kunde därutöver lokala förutsättningar i möjlighetsstrukturen troligen göra en särskilt stark framgång möjlig.

En av de lokala förutsättningarna för mobilisering av stöd för invandringskritiska grupper och partier kan vara snabba förändringar i befolkningssammansättningen.

Exemplet Munkedal visar att en snabb och stor ökning i antalet asylsökande, på en viss nivå, kan ha gynnat Sverigedemokraterna genom att utgöra en illustration av att den sverigedemokratiska politiken också har lokal betydelse. Det finns dock inga samband i tidigare forskning mellan andelen utlandsfödda och stöd till Sverigedemokraterna (se t ex Lindgren Åsbrink 2006). Även vår undersökning stödjer dessa resultat (se tabell fyra). Däremot kan den snabba förändringen av befolkningens struktur i sig vara en förklaring till kortsiktig mobilisering (Jfr Martinsson 2009:91-92).

Allt talar för att det nationella genombrottet i det ordinarie riksdagsvalet 2010 var en nödvändig förutsättning för såväl framgång som succé i enskilda kommuner i omvalet i Västra Götaland. Ingen av de alternativa förklaringarna har vunnit tydligt gehör i undersökningen. Men, fallstudien av Munkedal har pekat på möjliga lokala mekanismer som är verksamma i överföringen av en nationell framgång till mobilisering av enskilda väljare. Fortsatt forskning kring Sverigedemokraternas lokala arbete, både som en del i förutsättningen för den nationella framgången 2010 och som en del i mobiliseringen av väljare krävs. Hittills har individens politiska och sociala förutsättningar dominerat förklaringarna till partival. Den avgörande frågan idag är hur vi skall förklara skillnader i mobilisering för enskilda partier mellan individer med likartade förutsättningar i likartade socio-ekonomiska miljöer. En ofta negligerad faktor som bör uppvärderas för att förstå partiets regionala och lokala styrka är historiska förutsättningar, men även egenskaper som kan tillskrivas platser, miljöer och områden kan ha avgörande betydelse för politisk mobilisering (Jfr Strömblad 2003).

Noter

- ¹ Dals-Ed 45 procent, Falköping 43 procent, Herrljunga 39 procent och Töreboda 48 procent.
- ² "Varierande partihjälp i valet" Sveriges radio, P4 Väst, 31 mars 2011.
- ³ Se tabell 1 Severin & Oscarssons kapitel i denna bok.
- ⁴ Se vidare David Karlssons kapitel Centrum och periferi i omvalet i denna bok.
- ⁵ De fyra kommunerna skiljer sig inte heller åt avseende andelen invånare under 18 år, andelen varierar mellan 18 procent (Dals-Ed) och 20 procent (Herrljunga och Falköping).
- ⁶ Basbelopp motsvaras av prisbasbelopp som räknas fram varje år av SCB. År 2012 är ett prisbasbelopp 44 000 kr.
- ⁷ Migrationsverkets statistik över personer inskrivna i deras mottagningssystem per kommun den 1 jan 2011 och 4 jan 2012. Finns tillgängligt via Migrationsverkets hemsida: <http://www.migrationsverket.se/info/790.html>
- ⁸ De övriga var Dals-Ed, Partille och Falköping.

- ⁹ Årsredovisning Munkedals kommun 2010: <http://www.munkedal.se/download/18.501d5b712f37c9bc75800013497/%C3%85rsredovisning+2010.pdf>
- ¹⁰ Mejl från Åsa Karlsson, (S) Kommunstyrelseordförande, den 15 februari 2012.
- ¹¹ Mejl från Stefan Karlsson, Bohusläningen, den 22 februari 2012.
- ¹² Mejl från Stefan Karlsson, Bohusläningen, den 23 februari 2012.
- ¹³ Bohusläningen den 4 maj 2011.

Referenser

- Art, David (2006) "The European Radical Right in Comparative-Historical Perspective" *Annual Meeting of the American Political Science Association*, Aug 31-Sept 3, Philadelphia, USA, 2006.
- Berggren, Lena (2002) "Swedish Fascism: Why bother?" *Journal of Contemporary History*, vol 37, no 3 s 395-417.
- Bohusläningen 4 maj 2011 "SD drog fullt hus i Hällevadsholm".
- Blombäck, Sofie (2011) "Taking a shortcut through Brussels? New parties in European and national elections." Paper presented at the *Swedish Network for European Studies in Political Science (SNES)* Spring Conference 2011, Uppsala University.
- Brug, Wouter van der, Meindert Fennema and Jean Tillie (2005) "Why Some Anti-Immigrant Parties Fail and Others Succeed: A Two-Step Model of Aggregate Electoral Support" *Comparative Political Studies*, vol 38, no 5, s 537-573.
- Demker, Marie (2012) "Scandinavian right wing parties. Diversity more than convergence?" Mammone, Andrea, Emmanuel Godin och Brian Jenkins (red) *Mapping the extreme right in Europe. From local to transnational*, Routledge, London.
- Erlingsson, Gissur O. (2005) *Varför bildas nya partier? Om kollektivt handlande och partientreprenörer*. Statsvetenskapliga Institutionen, Lunds Universitet, Lund (akad avh).
- Holmberg, Sören och Henrik Oscarsson (2011) *Åttapartivalet 2010*. Allmänna valen. Valundersökningen, Statistiska centralbyrån (SCB), Stockholm.
- Lindgren Åsbrink, Marika (2005) *Vad förklarar Sverigedemokraternas valframgång 2006? En samhällsekonomisk studie av partiets resultat i kommunvalen*. Magisteruppsats i nationalekonomi, Uppsala universitet, Uppsala.
- Loxbo, Karl (2008) "Sverigedemokraterna i fullmäktige – påverkas koalitioner och politik i kommunerna?" *Kommunal ekonomi och politik*, vol 12, no 4, s 7-32.
- Martinsson, Johan (2009) *Economic voting and issue ownership. An integrative approach*, Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborgs Universitet, Göteborg. (Akad avh).
- Oscarsson, Henrik (1998) *Den svenska partirymden. Väljarnas uppfattningar av konflikstrukturen i partisystemet 1956-1996*. Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborgs Universitet. (Akad avh.)

- Prowe, Diethelm (1994) ”’Classic’ Fascism and the New Radical Right in Western Europe: Comparisons and Contrasts” *Contemporary European History*, vol 3, no 3, s 289-313.
- Quensel, Anna-Sofia och Daniel Poohl (2011) *Sverigedemokraterna i kommunerna. En sammanställning av partiets motioner 1991-2011*. Fokusrapport 2011:12 ExpoResearch, Expo, Stockholm.
- Strömblad, Per (2003) *Politik på stadens baksida*, Statsvetenskapliga Institutionen, Uppsala Universitet, Uppsala. (Akad avh.)
- Sveriges Radio, P4 Väst, 31 mars 2011, ”Varierande partihjälp i omvalet”.
- Sveriges Television, Västnytt, 14 april 2011 ”Så mycket satsar partierna på omvalet”.
- Valen, Henry och Hanne Marthe Narud (2007) ”The Conditional Party Mandate. A Modell for the Study of Mass and Elite Opinion Patterns” *European Journal of Political Research*, vol 46, no 3, s 293-318.
- Widfeldt, Anders (1984) *Hitlers svenska hantlangare – en studie av svenska nazistpartier 1930-1946*. Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborgs universitet, Göteborg. (B-uppsats)

Länkat material

- Migrationsverkets statistik över asylsökande i mottagningssystemet: <http://www.migrationsverket.se/info/790.html> Nedladdat och bearbetat den 20-22 februari 2012.
- Årsredovisning, Munkedals kommun 2010: <http://www.munkedal.se/download/18501d5b712f37c9bc75800013497/%C3%85rsredovisning+2010.pdf> Nedladdat och läst den 23 februari 2012.

Intervjuer

- Mejlkorrespondens med Åsa Karlsson, Socialdemokraterna, Kommunstyrelsens ordförande i Munkedal.
- Mejlkorrespondens med Stefan Karlsson, Bohuslänningen, Lokalkorrespondent i Munkedal.